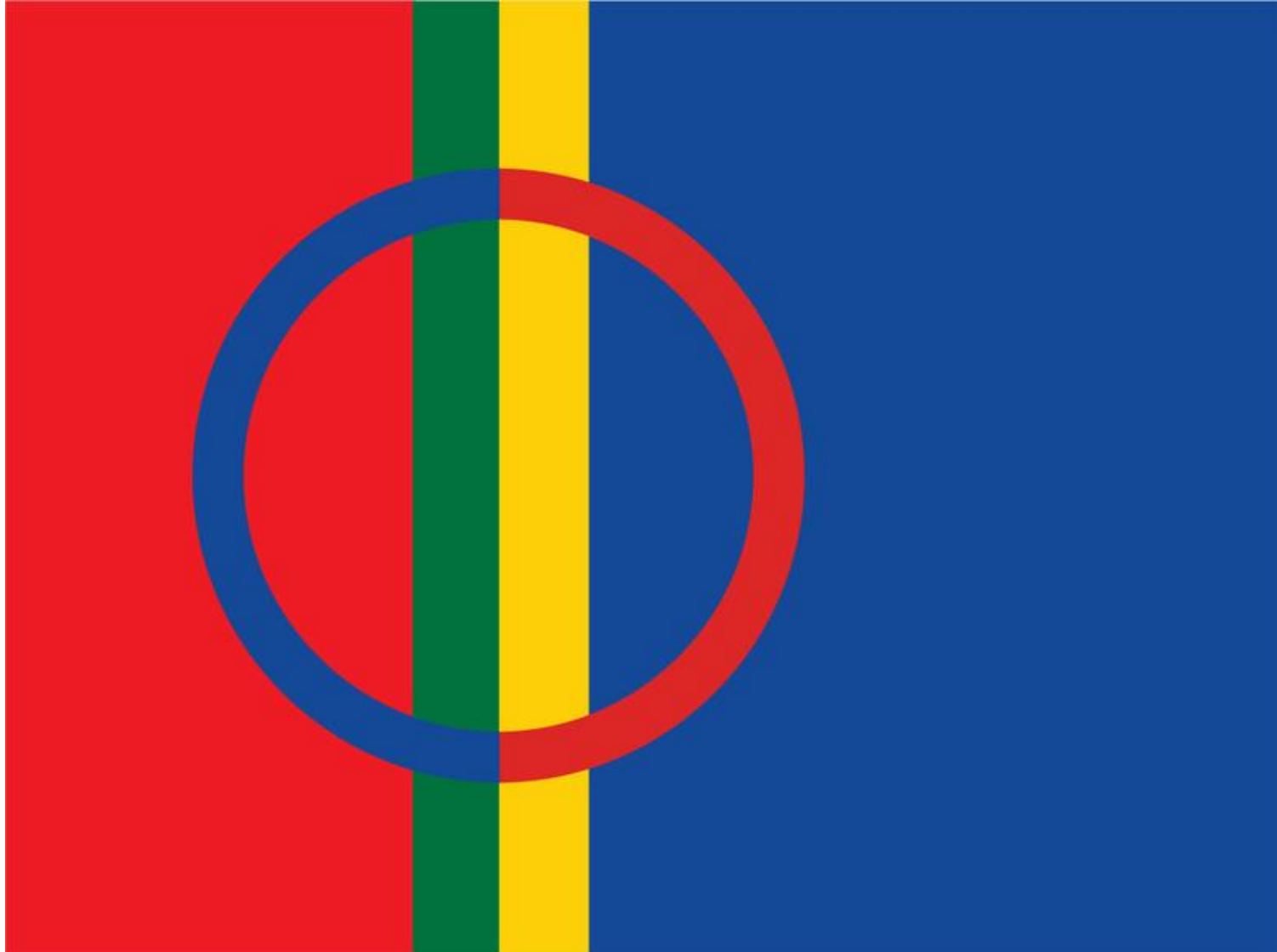

Saamelaiskäräjälain uudistus

OIKEUSMINISTERIÖ
JUSTITIEMINISTERIET

VUOIGATVUOĐAMINISTERIJA
RIEHTIMINISTERIÖ
VUÕIGGÄDVUÕTTMINISTERIA

Taustaa: perustuslain säännökset

17 § 3 mom.:

Saamelaisilla alkuperäiskansana on oikeus ylläpitää ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan. Saamelaisten oikeudesta käyttää saamen kieltä viranomaisessa säädetään lailla.

121 § 4 mom.:

Saamelaisilla on saamelaisten kotiseutualueella kieltään ja kulttuuriaan koskeva itsehallinto sen mukaan kuin lailla säädetään.

Esityksen valmistelu

Hallitusohjelma: ”Hallituksen esitys saamelaiskäräjälaista annetaan vuoden 2023 loppuun mennessä kansliapäällikkö Timosen toimikunnan työn pohjalta yhteistoiminnassa Saamelaiskäräjien kanssa.”

- Ns. Timosen toimikunta: 1.12.2020-15.5.2021,
<https://oikeusministerio.fi/hanke?tunnus=OM002:00/2020>
- Myös PeV on edellyttänyt, että esitys annetaan eduskunnalle välittömästi vaalikauden alussa.
- Toimikunnassa oli edustettuina hallituspuolueiden ja saamelaiskäräjien edustajat.
- Saamelaiskäräjät edustaa lain mukaan saamelaisia. Saamelaiskäräjät edustaa kaikkia saamelaisia: pohjois-, inarin- ja kolttasaamelaisia.

- Esityksen pohjana on Timosen toimikunnan mietintö.
 - Perusratkaisut ovat ennallaan.
 - **Yhteistoiminta- ja neuvotteluvelvoitetta on kevennetty.**
 - Saamelaiskäräjien kokous hyväksyi viime hallituskaudella annetun esityksen. Selkeä enemmistö: äänestystulos 15 – 3 (1) merkitsee yli 80 % enemmistöä.
 - Esityksen muutoksista neuvoteltiin saamelaiskäräjien kanssa: yhteisymmärrys saavutettiin.
 - Saamelaiskäräjät edustaa lain mukaan saamelaisia. Saamelaiskäräjälailla toteutetaan alkuperäiskansa saamelaisten perustuslakiin pohjaavaa kieltä ja kulttuuria koskevaa itsehallintoa.
- > esityksellä tulee olla saamelaiskäräjien hyväksyntä.**

Valmistelun tietopohja:

- Lakimuutosten valmistelu on alkanut keväällä 2012: selvitys lain muutostarpeista.
- Mm. kolme toimikuntaa. Aiemmin tehty työ huomioitu joka kerralla, esitystä kehitetty edelleen.
- Useita kuulemisia ja lausuntokierroksia: eri tahojen näkemykset poikkeuksellisen hyvin tiedossa.
- Timosen toimikunnan mietinnön lausuntokierros 21.5.2021 - 6.8.2021, lausuntoyhteen veto
- Edellisen, ns. Hallbergin toimikunnan järjestämät laajat kuulemiset sekä lausunnot toimikunnan mietinnöstä (<https://oikeusministerio.fi/hanke?tunnus=OM077:00/2017>)

- YK:n ihmisoikeuskomitean ratkaisut vuonna 2019. Myöhemmin (vuonna 2022) saatu myös YK:n rotusyrjintäkomitean ratkaisu.

Oikeuskanslerin ennakkotarkastus kesällä 2022, katso

https://api.hankeikkuna.fi/asiakirjat/374663f3-4b21-4774-8fd3-818af2878155/5eddb3cf-c231-45ab-b3c9-2cd1b4e9319c/MUISTIO_20221108105158.pdf

”Totean samalla, että viimeaikaisten kansainvälisten ihmisoikeuksia valvovien elinten ratkaisukäytännön valossa lainsäätäjällä on harkintavallassaan mahdollisuus ja perusteltuakin tehdä ehdotettu muutos ja antaa enemmän painoarvoa saamelaisyhteisön hyväksynnällä jäsenekseen.”

Ihmisoikeusvalvontaelinten ratkaisut

YK:n ihmisoikeuskomitean ratkaisut 02/2019, katso linkit:

[YK:n ihmisoikeuskomitean ratkaisu Sanila-Aikio](#) ja

[YK:n ihmisoikeuskomitean ratkaisu Näkkäläjärvi](#)

”...Siten sopimusvaltio on **velvollinen** muun muassa **arvioimaan uudelleen saamelaiskäräjistä annetun lain 3 §:n** varmistukseen, että **edellytykset** äänioikeudelle saamelaiskäräjien vaaleissa **määritellään ja niitä sovelletaan kunnioittaen saamelaisten oikeutta käyttää sisäistä itsemääräämisoikeuttaan** yleissopimuksen 25 ja 27 artiklan mukaisesti. Sopimusvaltio on myös **velvollinen ryhtymään kaikkiin tarvittaviin toimiin estääkseen vastaavat loukkaukset tulevaisuudessa.**”

Ihmisoikeusvalvontaelinten ratkaisut, jatkuu

YK:n rotusyrjintää käsittelevän komitean (CERD) ratkaisu, katso linkki:

[YK:n rotusyrjintää käsittelevän komitean ratkaisu 2022](#)

”11. Komitea suosittelee, että sopimusvaltio tarjoaa valittajille tehokkaan oikeuskeinon **käynnistämällä kiireellisesti tosiasialliset neuvottelut saamelaiskäräjälain 3 §:n tarkistamiseksi, jotta varmistettaisiin, että edellytykset äänioikeudelle Saamelaiskäräjien vaaleissa määritellään kunnioittaen saamelaisten oikeutta antaa vapaa ja tietoon perustuva ennakkosuostumuksensa asioissa, jotka liittyvät heidän jäsenyyteensä ja poliittiseen osallistumiseensa, joiden avulla he voivat nauttia ja täysimittaisesti toteuttaa muita alkuperäisyhteisöjen oikeuksia, erityisesti yleissopimuksen 5 artiklan c ja e alakohdassa turvattuja taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia...**”

Esityksen tavoitteet

- turvata saamelaisten itsemääräämisoikeuden toteutuminen
- parantaa saamelaisten kieltä ja kulttuuria koskevan itsehallinnon ja saamelaiskäräjien toimintaedellytyksiä.

Kiireellisintä korjata nykytilanne lain 3 §:n osalta,

- koska YK:n ihmisoikeuskomitea on jo vuonna 2019 todennut Suomen loukkaavan KP-sopimuksen velvoitteita
- ja YK:n rotusyrjintäsopimusta valvova komitea (CERD) on ratkaisussaan 2022 todennut Suomen loukanneen CERD-sopimusta.

Keskeiset ehdotukset

- Saamelaiskäräjälain 3 §:n vaaliluetteloon merkitsemisen edellytysten uudistaminen ja vaaliluettelon kokoaminen uudelleen
- Uuden itsenäisen ja riippumattoman muutoksenhakulautakunnan perustaminen vaaliluetteloja koskevia asioita varten
- Vaalien kehittäminen
- Viranomaisten neuvotteluvelvoitteen kehittäminen ja uusi säännös saamelaisten oikeuksien huomioimisesta viranomaisten toiminnassa
- Muita saamelaiskäräjien toimintaedellytyksiä parantavia ehdotuksia

Muutokset verrattuna vuonna 2022 annettuun esitykseen (HE 274/2022 vp):

- Yhteistoiminta- ja neuvotteluvelvoite kevennetty
- Esitykseen lisätty SaKä:n ehdottama muutos 10 §:ään koskien saamelaiskäräjien kokoonpanoa:

”Saamelaiskäräjissä tulee olla vähintään kaksi jäsentä ja yksi varajäsen Enontekiön, Inarin ja Utsjoen kunnasta sekä Sodankylän kunnan Lapin paliskunnan alueelta. Loput 13 jäsentä valitaan äänimäärän perusteella, kuitenkin siten, että vähintään viiden jäsenen on oltava saamelaisten kotiseutualueelta.”

- Esityksen perusteluja täydennetty, erityisesti vaikutustenarviointi TEM:n ja MMM:n hallinnonalojen osalta.
- Joitakin korjauksia ja tarkennuksia on tehty.

Ehdotetut muutokset lain 3 §:ään

- Vaaliluetteloon ottamisen kriteerejä laajennettaisiin ulottamalla ns. kielikriteeri yhtä sukupolvea kauemmas menneisyyteen (parantaa kieltä menettäneiden asemaa).
- Pykälästä poistettaisiin niin sanottu lappalaiskriteeri. Käytännön vaikutus rajallinen: KHO:n oikeuskäytännön muutos. Rekistereissä olevat henkilöt eivät muodosta mitään etnistä tai muuta yhtenäistä ryhmää. Kyse on elinkeinoa kuvaavista rekistereistä.
- Jatkossa kysymys olisi nimenomaan henkilön merkitsemisestä saamelaiskäräjien vaaliluetteloon, eli vain oikeudesta äänestää ja oikeudesta asettua ehdolle saamelaiskäräjien vaaleissa. Ei vaikutuksia muihin oikeuksiin, kuten kalastukseen. Saamelaisuutta ei määriteltäisi (vrt. PeVM 12/2014 vp)

Voimassa olevan lain 3 §

3 § Saamelainen

Saamelaisella tarkoitetaan tässä laissa henkilöä, joka pitää itseään saamelaisena, edellyttäen:

- 1) että hän itse tai ainakin yksi hänen vanhemmistaan tai isovanhemmistaan on oppinut saamen kielen ensimmäisenä kielenään; tai
- 2) että hän on sellaisen henkilön jälkeläinen, joka on merkitty tunturi-, metsä- tai kalastajalappalaiseksi maa-, veronkanto- tai henkikirjassa; taikka
- 3) että ainakin yksi hänen vanhemmistaan on merkitty tai olisi voitu merkitä äänioikeutetuksi saamelaisvaltuuskunnan tai saamelaiskäräjien vaaleissa.

Ehdotus

3 § Oikeus tulla merkityksi vaaliluetteloon

Oikeus tulla merkityksi vaaliluetteloon on henkilöllä, joka pitää itseään saamelaisena, edellyttäen että:

- 1) henkilö itse tai ainakin yksi hänen vanhemmistaan, isovanhemmistaan tai isoisovanhemmistaan on oppinut saamen kielen ensimmäisenä kielenään; tai
- 2) ainakin yksi hänen vanhemmistaan on merkitty tai on ollut merkittynä äänioikeutetuksi 1. tammikuuta 2027 tai sen jälkeen järjestetyissä saamelaiskäräjien vaaleissa.

Vaaliluetteloon merkitsemisen edellytyksenä on myös, että tässä laissa säädetyt ikää, kansalaisuutta ja väestökirjanpitoa koskevat äänioikeuden muut vaatimukset täyttyvät.

- > Esitys ei ole ongelmallinen yhdenvertaisuuden näkökulmasta
- Lappalaiskriteeri ei toimi näyttönä saamelaisuudesta, koska kyseessä olevissa rekistereissä on myös muita kuin saamelaisia.
 - Nykyisen lain valmistelussa tapahtui virhe, tarkoituksena oli liittää lappalaiskriteeriin vuosiluku 1875 (vrt. kielikriteeri) -> Säännöstä ei ole koskaan voitu soveltaa sen sananmuodon mukaisesti, tulkintaan liittyviä epäselvyyksiä ja ongelmia.
 - Nykytilanne on johtanut myös yhdenvertaisuuden kannalta ongelmallisiin tilanteisiin (IO-komitean ratkaisusta seurannut KHO:n tiukentunut linja).
 - Tarve aloittaa puhtaalta pöydältä, huomioiden em. ratkaisut sekä kansainvälinen alkuperäiskansaoikeus.

Vrt. kansainvälinen alkuperäiskansaoikeus

Esim. YK:n alkuperäiskansoja koskeva julistus:

33 artikla

- 1. Alkuperäiskansoilla on oikeus määrätä omasta identiteetistään tai jäsenyydestään tapojensa ja perinteidensä mukaisesti.** Tämä ei heikennä alkuperäiskansoihin kuuluvien yksilöiden oikeutta saada asuinvaltioidensa kansalaisuus.
- 2. Alkuperäiskansoilla on oikeus määrätä toimielintensä rakenteet ja valita niiden jäsenet omia menettelyjään noudattaen.**

Kv. oikeus ei sisällä määräystä siitä, millä kriteereillä alkuperäiskansaa tai alkuperäiskansaan kuuluvaa henkilöä tulee määrittää.

Kv. arviointiseminaari 2.9.2021 ns. Timosen toimikunnan mietinnöstä:

- Dr Oelz **ILO 169** –sihteeristöstä: **sopimus sovelletaan alkuperäiskansoihin, ei alkuperäiskansojen jäseniin, eikä sopimus sisällä alkuperäiskansaan kuuluvan jäsenen kriteerejä.**
- Johtaja Morten Kjaerum: **alkuperäiskansojen itsemääräämisoikeus on vahvistunut** YK:n rotusyrjinnän poistamista käsittelevän komitean (CERD) käytännössä ja kansainvälisessä oikeudessa yleisemminkin.

Vertailun vuoksi: Ruotsi ja Norja

Sekä Ruotsissa että Norjassa on kielikriteeri – Ruotsissa isovanhempiin ja Norjassa isoiso vanhempisiin ulottuen. Ns. lappalaiskriteeriä vastaavaa ei ole kummassakaan.

RUOTSI:

Saamelaisella tarkoitetaan henkilöä, joka pitää itseään saamelaisena ja

- 1) osoittaa todennäköiseksi sen, että hänellä on tai on ollut saame kotikielenä,
- 2) osoittaa todennäköiseksi että jollakulla hänen vanhemmistaan tai isovanhemmistaan on tai on ollut saame kotikielenä, tai
- 3) jolla on vanhempi joka on tai on ollut saamelaiskäräjien vaaliluettelossa.

NORJA:

Kaikki, jotka antavat ilmoituksen siitä, että he kokevat itsensä saamelaiseksi ja joilla

- a) on saame kotikielenä ("samisk som hjemmespråk"), tai
- b) on tai on ollut vanhempi, isovanhempi tai isoiso vanhempi, jolla on kotikielenä saame, tai
- c) on sellaisen henkilön lapsi, joka on tai on ollut merkitty vaaliluetteloon, voi vaatia itsensä merkittäväksi vaaliluetteloon.

Suomen lainsäädäntö on vaikuttanut Norjan ja Ruotsin lainsäädäntöön ennen saamelaiskäräjälain voimaantuloa:

Asetus saamelaisvaltuuskunnasta (824/1973)

- saamelaisen määritelmä oli kieliperusteinen (ei sisältänyt ns. lappalaiskriteeriä)

Metsälappalaiset –teema nousi esille eduskuntakäsittelyssä v. -23

- Metsälappalainen kulttuuri ja sen edistäminen, VN teas hanke, selvitys vuodelta 2019:
https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161677/VNTEAS_2019_43_Metsälappalainen_kulttuuri.pdf
- Selvityksestä käy ilmi, että metsälappalaiset eivät nykyisellään muodosta yhtä täysin yhtenäistä ryhmää, ja tämä myös näkyy selvityksen tuloksissa ja tulosten käsittelyssä. Osa metsälappalaisista kokee metsälappalaisuuden olevan yksi saamelaisryhmistä ja osa taas näkee metsälappalaisuuden olevan saamelaisuudesta erillinen ryhmä.

Metsälappalaiset, jatkuu

- Selvityksestä käy ilmi, että monelle saamelaiseksi identifioituvalle metsälappalaiselle suuri kysymys on se, ettei heitä hyväksytä saamelaiskäräjien vaaliluetteloon.
- Suurin osa metsälappalaisiksi identifioituneista henkilöistä ei siis ole tähänkään mennessä merkitty saamelaiskäräjien vaaliluetteloon lappalaiskriteerillä edes aikana, jolloin KHO sovelsi ns. kokonaisharkintaa. Nyt esitetty muutos ei muuta tilannetta näiden henkilöiden osalta.
- Oikeusministeriö on tilannut jatkoselvityksen, joka julkaistaan vuoden 2024 aikana.

Vaaliluettelon laatiminen

- Vaaliluettelo laadittaisiin uusittujen vaaliluetteloon merkitsemisen kriteereiden pohjalta. Tavoitteena estää oikeudenloukkauksia jatkossa (vrt. ihmisoikeuskomitean ratkaisut).
- Myös muissa vaaleissa äänioikeusrekisteri perustetaan uudestaan jokaista vaalia varten tuolloin vallitsevien olosuhteiden perusteella.
- Edellisissä vaaleissa vaaliluetteloon merkitty henkilö otettaisiin vaaliluetteloon ilman hakemusta, mikäli hän täyttää uudistetun lain mukaiset vaaliluetteloon merkitsemisen edellytykset.
- Karkean arvion mukaan n. 100-200 henkilöä on merkitty vaaliluetteloon kokonaan tai osittain lappalaiskriteerin pohjalta tai tällaisen henkilön jälkeläisenä. Tietoa ei ole siitä, kuinka moni näistä henkilöistä täyttäisi laajennetun kielikriteerin. Kielikriteeri on aina ollut pääkriteeri.
- Vaaliluetteloon olisi lisäksi aiempaan tapaan otettava hakemuksesta äänioikeutettu henkilö, määräaika hakemuksille vaalivuotta edeltävän syyskuun loppuun mennessä.
- Vaalilautakunnan kokoonpanoa laajennettaisiin, huomioon kuntien lisäksi eri saamen kielten asiantuntemus.

Valtiosääntöoikeuden asiantuntijoiden kuulemiset PeV:ssä vuonna 2023:

Prof. Hiden kannatti ehdotusta vaaliluettelon uusimisesta seuraavilla perusteilla:

”Yksi merkittävä syy on se, että hyvään, oikeita viestejä antavaan lainsäädäntöön ei sovi järjestely, jossa tietty asiointila todetaan virheelliseksi ja sen jatkuminen suljetaan pois, mutta samalla kuitenkin jätetään jonkinlainen kapseloitu otos tämän virheen mukaisista järjestelyistä olemaan voimassa toistaiseksi ja siis periaatteessa ilman aikarajaa.”

Uusi muutoksenhakulautakunta

- Itsenäinen ja riippumaton muutoksenhakulautakunta toimisi ensimmäisenä muutoksenhakuasteena vaaliluetteloa koskevissa asioissa.
- Vrt. nykytilanteeseen, jossa poliittinen elin, saamelaiskäräjien hallitus, käsittelee oikaisuvaatimukset.
- Valtioneuvosto asettaisi saamelaiskäräjien ehdotuksesta
- Lautakunnan päätöksistä haettaisiin muutosta korkeimmalta hallinto-oikeudelta, jos siihen myönnetään valituslupa

Viranomaisten neuvotteluvetoitteen selkeyttäminen

9 § Yhteistoiminta- ja neuvotteluveto:

Viranomaiset ja muut julkisia hallintotehtäviä hoitavat neuvottelevat saamelaiskäräjien kanssa valmisteltaessa toimenpiteitä, joilla voi olla erityinen merkitys saamelaisille, pyrkimyksenä saavuttaa yksimielisyys tai saamelaiskäräjien suostumus

9 a § Saamelaisten oikeuksien huomioiminen:

Edistäminen,
kielteisten vaikutusten vähentäminen,
~~vaikutusten arviointi,~~
~~viranomaisten~~
~~toimenpiteitä koskeva~~
~~saamelaiskulttuurin~~
~~heikentämiskielto~~

9 b § Menettely yhteistoiminnassa ja neuvotteluissa:

Asian käsittelystä ilmoittaminen, oikeus kirjalliseen selvitykseen asiasta, neuvotteluiden käyminen vilpittömässä mielessä ja oikea-aikaisesti, pöytäkirjan laatiminen

Uutta: säännöksiä määräajoista

Muutokset verrattuna viime hallituskaudella annettuun esitykseen:

(Yhteistoiminta- ja neuvotteluvetoa koskevaan 9 §:ään ei ole tehty muutoksia.)

9 a § Saamelaisten oikeuksien huomioon ottaminen viranomaisten ja muiden julkisia hallintotehtäviä hoitavien toiminnassa

Viranomaisten ja muiden julkisia hallintotehtäviä hoitavien tulee 9 §:ssä tarkoitettuja toimenpiteitä suunnitellessaan ja toteuttaessaan käytettävissä olevin keinoin:

- 1) edistää saamen kielten ylläpitämistä ja kehittämistä sekä saamelaisten oikeutta ja edellytyksiä ylläpitää ja kehittää kulttuuriaan mukaan lukien perinteisiä elinkeinojaan; ja
- 2) vähentää toimenpiteistään aiheutuvia kielteisiä vaikutuksia saamen kielille sekä saamelaisten oikeudelle ja edellytyksille ylläpitää ja kehittää omaa kulttuuriaan mukaan lukien perinteisiä elinkeinojaan.

9 a § muutokset, momentit 2-3 (ns. heikentämiskiellot ja vaikutustenarviointi) **poistettu**:

Viranomaiset ja muut julkisia hallintotehtäviä hoitavat eivät saa toimenpiteellään aiheuttaa vähäistä suurempaa haittaa saamelaisten oikeudelle ylläpitää ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan, ellei toimenpiteelle ole perus- ja ihmisoikeuksien kannalta hyväksyttävä tavoite ja keinot tavoitteen saavuttamiseksi ovat oikeasuhtaisia painavan yhteiskunnallisen tarpeen toteuttamisessa. Viranomaiset ja muut julkisia hallintotehtäviä hoitavat eivät saa aiheuttaa huomattavaa haittaa alkuperäiskansa saamelaisten oikeudelle ylläpitää ja kehittää kieltään ja kulttuuriaan mukaan lukien perinteisiä elinkeinojaan.

Toimenpiteiden mahdollisten haittavaikutusten tunnistamiseksi viranomaisten ja muiden julkisia hallintotehtäviä hoitavien on arvioitava toimenpiteen vaikutuksia saamelaisten oikeudelle ylläpitää ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan mukaan lukien perinteisiä elinkeinojaan. Arvioinnissa on otettava huomioon eri viranomaisten toiminnan ja eri aikoina tehtyjen toimenpiteiden yhteisvaikutukset.

9 b § Menettely yhteistoiminnassa ja neuvotteluissa, **lisäykset**

Viranomaiset ja muut julkisia hallintotehtäviä hoitavat ilmoittavat saamelaiskäräjille mahdollisimman pian aloittaessaan työskentelyn 9 §:ssä tarkoitetuissa asioissa. Jos kyse on jatkuvaluonteisesta toiminnasta, ilmoitus on tehtävä hyvissä ajoin ennen neuvotteluiden järjestämistä. **Viranomaiset ja muut julkisia hallintotehtäviä hoitavat ilmoittavat saamelaiskäräjille, mihin määräpäivään mennessä saamelaiskäräjien tulee ilmoittaa halukkuudesta neuvotella asiasta. Määräajan tulee olla kohtuullinen ja siinä voidaan huomioida asian kiireellisyys.**

Tilaisuuden käyttämättä jättäminen ei estä viranomaista tai julkista hallintotehtävää hoitavaa jatkamasta asian käsittelyä.

Saamelaiskäräjillä on oikeus saada kirjallinen selvitys asiasta mukaan lukien 9 a §:ssä tarkoitetuista seikoista ja niihin liittyvistä suunnitelmista ennen neuvotteluja. Saamelaiskäräjille tulee varata kohtuullinen aika valmistautua neuvotteluihin. Yhteistoiminta tulee käynnistää ja neuvottelut käydä vilpittömin mielin ja oikea-aikaisesti niin, että asian lopputulokseen on mahdollisuus vaikuttaa ennen asian ratkaisemista.

Käydyistä neuvotteluista on laadittava pöytäkirja. Pöytäkirjaan kirjataan osapuolten näkemykset asiasta sekä neuvottelujen lopputulos.

9 § kokonaisuus

- Taustalla kv. oikeus, alkuperäiskansojen itsemääräämisoikeus ja ns. FPIC –periaate (*Free Prior Informed Consent*). Myös Norjassa ja Ruotsissa säädetty viranomaisten konsultaatiovelvoitteesta.
- Perustuslakivaliokunnan linjauksen mukaan neuvottelut tulisi jo tällä hetkellä käydä vilpittömästi ja molemminpuolisen arvostuksen hengessä sekä oikea-aikaisesti siten, että neuvotteluilla on aidosti mahdollista vaikuttaa suunniteltuun toimenpiteeseen (PeVL 27/2022 vp).
- Vaikutus saamelaisten kotiseutualueen kuntiin rajallinen. Neuvotteluvelvoite koskee jo nykyään maankäyttöä kotiseutualueella ja nykyistä 9 §:ää tulee tulkita ihmisoikeusmyönteisesti (FPIC-periaate).
- 9 § ei anna saamelaiskäräjille veto-oikeutta.
- Lista on jo nykyään avoin.

- Kyse on prosessuaalisesta velvoitteesta, ei vaikutuksia viranomaisten toimivaltasäännöksiin tai muutoksenhakumahdollisuuksiin.
- Menettelysäännöksen muotoilusta ei voi vetää johtopäätöksiä viranomaisten tulevien päätösten sisällöstä.
- 9 a §: kyse ei ole uusista saamelaisten oikeuksista, vaan viranomaisia jo nykyään sitovien perus- ja ihmisoikeuksien huomioon ottamisesta käytännössä.
- Viranomaisten tulee huomioida myös muut perus- ja ihmisoikeudet ja suorittaa perusoikeuspunnintaa tarvittaessa. Ehdotettu säännös ei anna etusijaa saamelaisten perus- ja ihmisoikeuksille.
- Jos SaKä onnistuu neuvotteluissa edistämään tietyn elinkeinon harjoittamisedellytyksiä, siitä hyötyvät kaikki ko. elinkeinon harjoittajat –saamelaiset ja suomalaiset vaaliluettelomerkinnästä riippumatta.

Kolme uutta todettua loukkausta saamelaisten oikeuksia koskevissa asioissa (10.10.2024)

- **Lapsen oikeuksien komitea**, *M.E.V. ja muut v. Suomi* (nro 172/2022) ja
- **Taloudellisten, sosiaalisten ja sivistyksellisten oikeuksien komitea**, asiat *J.T. ja muut v. Suomi* (nro 251/2022) ja *J.T. ja muut v. Suomi* (nro 289/2022):

Suomella on velvollisuus ryhtyä kaikkiin tarvittaviin toimenpiteisiin estääkseen vastaavien loukkausten toistumisen tulevaisuudessa. Tältä osin Suomea kehotetaan muun muassa jatkamaan pyrkimyksiään muuttaa lainsäädäntöään siten, että se vakiinnuttaa vapaan, ennakkotietoon pohjautuvan suostumuksen kansainvälisen standardin.

- Tarkempi kv. velvoitteiden mukainen säännös saamelaiskäräjälaissa ennaltaehkäisee ongelmia jatkossa.

Valtiosääntöoikeuden asiantuntijoiden kuulemiset PeV:ssä, HE 274/2022 vp, v. 2023

https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/KasittelytiedotValtiopaivaasia/Sivut/HE_274+2022_asiantuntijalausunnot.aspx

- Vahva tuki esitykselle
- Yksittäisiä huomioita, joista mikään ei olisi estänyt esityksen hyväksymistä, vaan näihin voidaan palata myöhemmin, esim.:
 - prof. Tuorin mukaan neuvotteluvelvoitteen tulisi ulottua myös valtionyhtiöihin
 - 4 a § kokonaisarvio (*Hallinto-oikeudellisten säädösten soveltaminen*)
- Prof. Tuori piti saamelaiskulttuurin heikentämiskieltoa (9 a §) ongelmallisena, ko. säännös poistettu.

Esimerkkejä kannanotoista:

Prof. Olli Mäenpää: ”Ehdotetun sääntelyn voidaan arvioida perustellusti ja riittävällä täsmällisyydellä vastaavan tältä osin Suomen kansainvälisiä ihmisoikeusvelvoitteita. Samalla se toteuttaisi perustuslain 22 §:n, 17 §:n 3 momentin ja 121 §:n 4 momentin säännöksiin perustuvia oikeuksia ja velvoitteita. Sillä myös selkeytettäisiin voimassa olevaa oikeustilaa, joka on ollut perusteena Suomeen kohdistuville kansainvälisten ihmisoikeustoimielinten kriittisille arvioille.”

- Yhdenvertaisuuslain syrjintäkiellon noudattamista valvova yhdenvertaisuusvaltuutettu on kannattanut esitystä.
- Kolttien kyläkokous on pitänyt nykytilaa 3 §:n osalta kolttasaamelaisia syrjivänä, koska kolttasaamelaisilla ei historiallisista syistä ole mahdollista tulla otetuksi vaaliluetteloon ns. lappalaiskriteerillä.

Lopuksi

- Lain uudistusprosessi on jatkunut jo neljä hallituskautta, vaikka tarve uudistaa laki on kiistaton. Laki on vanhentunut, paikoin epäselvä ja avoin ristiriitoja aiheuttaneille tulkinnoille. Useita todettuja ihmisoikeusloukkauksia, kolme uusinta saatu viime viikolla.
- Asian valmistelun aloittaminen yhä uudestaan on ongelmallista myös saamelaiskäräjien resurssien kannalta, esim. ilmastonmuutos ja kielten tilanne vaatisi saamelaiskäräjien huomiota.
- Auki oleva tilanne aiheuttaa repivää keskustelua, tilanne kärjistyy.

- Faktat kannattaa tarkistaa huolellisesti.
- Nykytilanne vaikuttaa myös Suomen kansainväliseen maineeseen ihmisoikeuksia kunnioittavana maana. Asian etenemistä seurataan usean ihmisoikeuselimen toimesta.
- Asiassa on kyse saamen kansan edustuksellisen itsehallintoelimen legitimitetistä, saamelaisten luottamuksesta Suomen valtioon sekä ennen kaikkea saamelaisen kulttuurin ja kaikkien Suomessa puhuttujen saamenkielten säilyttämisestä elinvoimaisina.

OIKEUSMINISTERIÖ

Kiitos, tack!

Giitu, takkâ, spä'sseb!

Osastopäällikkö, ylijohtaja

Johanna Suurpää

Lainsäädäntöneuvos Yrsa Nyman

Yrsa.Nyman@gov.fi

www.oikeusministerio.fi

Twitter: twitter.com/oikeusmin @oikeusmin

Käyntiosoite: Eteläesplanadi 10, Helsinki

Postiosoite: PL 25, 00023 Valtioneuvosto

Vaihde: 029 516 001